Z HISTORIE ŽENSKÝCH POJMENOVÁNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH¹

JANA PLESKALOVÁ

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, Česko

PLESKALOVÁ, Jana: On the history of naming women in the Czech lands. Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics), 2021, Vol. 72, No 1, pp. 142 – 150.

Abstract: The study follows the development of naming women with names used in public during the period before surnames were introduced by law (i.e. before 1786). The analysis of anthroponyms proved that naming women reflects their social status. Daughters were most frequently identified by their first names and by their relations to their fathers, as well as wives and widows were most frequently identified by their first names and by their relations to their husbands. Naming units of a descriptive nature have originated in this way, with a tendency towards simplification during further development, e.g., *Anna manželka Matěje Jírova ... Anna Matěje Jíry ... Anna Jírova* (these are several stages of naming a person referred to as “Ann, the wife of Matěj Jíra”). Wealthy widows or wives of a more prominent social status than their husbands had the same complementary anthroponyms as men (*Anna mlynářka skalická* – “Ann, the miller of Skalice”) and their children or husbands were often referred to in the way the particular women were, e.g., *Martin Evka* (derived from *Eva*), *Ondřejovi*, *Kateřinínému synu* (“to Andrew, the son of Catherine”). These facts prove that the way of naming women with names used in public was primarily determined by their social status, rather than by the gender.

Key words: onomastics, anthroponyms, women, development, Czech lands

ÚVOD

Prof. Vincent Blanár věnoval antroponymům velkou část svého vědeckého úsilí a zajímal se nejen o slovenská, ale i o slovanská osobní jména, proto volím pro svůj příspěvek téma antroponomastické.

Výzkum vlastních jmen osobních neboli antroponym má v České republice dlouholetou tradici. Výsledky systematického bádání zaměřeného na tuto třídu proprií a její teoretické podloží jsou průběžně vkládány do četných publikací (podrobněji Šrámek, 2007, s. 377–425). Připomeňme alespoň monografie věnované jednotlivým druhům antroponym: rodným jménům (Kopečný, 1974; Knappová, 1996²), příjmením (Beneš, 1962; týž, 1, 1998, 2, 1998; Moldanová, 1983; Knappová, 2008), hypokoristikům (Pastyřík, 2003), antroponymům užívaným v jednotlivých vývojo-

¹ Studie vznikla v rámci projektu MUNI/A/0913/2019 *Čeština v jednotě synchronie a diachronie* – 2020.

² Některé z uvedených monografií byly vydány tiskem několikrát.

vých obdobích (Svoboda, 1964; Pleskalová, 1998) nebo vývoji antroponymie na území dnešní ČR (Pleskalová, 2011); systematická pozornost byla též věnována dalším tématům, jako jsou např. jména v českých biblích (Komárek, 2000) nebo literární onomastika (Dvořáková, 2017).

Ačkoliv by se po výše uvedeném výčtu děl mohlo zdát, že antroponymie na území dnešní ČR je dostatečně zpracována a další výzkum už mnoho nového nepřinese, není tomu tak. Právě tento základní přehled o antroponymické soustavě ČR vede k dalším nosným tématům, jejichž systematický výzkum naše dosavadní poznatky prohlubuje, doplňuje, a tak přispívá k zobrazení antroponymie na území dnešní ČR v celé její rozmanitosti a dynamice. Jedním z potřebných a aktuálních témat, která důkladnější prozkoumání vyžadují, jsou bezesporu pojmenování žen, a to především jejich někdejší pojmenování užívaná na veřejnosti a z nich se vyvinuvší příjmení. Ponecháme stranou všechny argumenty pro jejich přechylování i proti němu, které v současné době rezonují jak v odborné, tak laické veřejnosti ČR. V dnešním příspěvku se zaměříme na vývoj ženských pojmenování od 12. do konce 18. století, přesněji do r. 1786, kdy bylo patentem Josefa II. nařízeno všem obyvatelům českých zemí přijmout dědičné a závazné příjmení, které bylo společné pro celou rodinu; pro židovské obyvatelstvo platil tento příkaz od r. 1788 (Knappová, 2008, s. 9; Dvořáková, 2019, s. 212–220).

ŽENSKÁ JMÉNA V PRŮBĚHU 12.–18. STOLETÍ

Vycházíme z obecně uznávaného předpokladu, že vznik každého jména je podmíněn společenskou potřebou jednoznačně pojmenovat konkrétní objekt a že propria, tedy i antroponyma, vznikají a vyvíjejí se v závislosti na daném jazyce a společnosti, která jej užívá (např. souhrnně a s odkazy na starší odbornou literaturu včetně své vlastní Blanár, 2008; Šrámek, 1999). Považujeme za důležité připomenout, že na potřebu zkoumání proprií z hlediska historického upozornil již v r. 1950 Vincent Blanár (1950, s. 19–20).

Historické období češtiny začíná v polovině 12. století a jeho nejstarší etapa bývá vymezována léty **1150–1300**. V té době plnila funkci kulturního jazyka v celém jeho potřebném rozsahu středověká latina (do konce 11. století též církevní slovanština) a v důsledku této skutečnosti nejsou až do poloviny 13. století doloženy žádné souvislé české texty.³ Čeština patrně existovala jen v podobě mluvené. Historické doklady o její existenci jsou omezeny především na nesouvislé písemné památky (jednotlivá slova, různé části vět či souvětí), které písař nechtěl nebo nemohl přeložit (především propria a odborné termíny), popř. na české překlady krátkých úseků

³ Pracujeme pouze s originály záznamů, popř. jejich kopiemi, které vznikly do konce r. 1300; k pozdějším kopiím nepřihlížíme.

cizojazyčného textu (latinského, hebrejského), pořizované pro nejrůznější účely (podrobněji Havránek, 1980; Šlosar – Večerka – Dvořák – Malčík, 2009; Bláha – Dittmann – Komárek – Polakovič – Uličná, 2015; souhrnně Šlosar – Pleskalová, 2017). Tak se stalo, že nejstarší historicky doložená propria, toponyma a antroponyma, jsou nejen jedinečnou výpovědí o tehdejších pojmenovacích zvyklostech, ale i významným svědectvím o nejstarší češtině. Je však třeba zdůraznit, že do repertoáru jmen obyvatel českých zemí patřila též četná jména přejatá (hebrejská, řecká, latinská a německá). V té době byla společenská potřeba oficiálních jmen, tj. jmen, s nimiž osoby vystupovaly na veřejnosti, ještě malá a v případě ženských jmen téměř nulová, což souviselo s postavením žen ve společnosti. Příležitosti k jejich zápisu tehdy poskytovaly pouze administrativní listy a listiny (zejména zápisy o převodu majetku), klášterní nekrology (obsahující jména řeholníků, řeholnic a dobrodinců daného kláštera) a díla historická, především Kosmova kronika: *Ludmila*, babička knížete Václava, *Mlada*, sestra Boleslava II. (citováno podle Hrdinova překladu – *Kosmova Kronika česká*, 1975, s. 56, 64). Z 12. století pochází jen několik desítek českých antroponym, výrazněji jich přibývá až ve 13. století. V celkovém počtu asi 1700 různých antroponym praslovanského nebo později českého původu tvoří ženská jména zcela zanedbatelný podíl. Jejich přesný počet nelze jednoznačně určit, neboť dokládána antroponyma jsou jen zřídka provázena údaji o pojmenovávaných osobách. Problém představují zejména *a*-kmenové a *ja*-kmenové formy, jež se vztahují k osobám obou přirozených rodů (mužská jména *Milgost* i *Milogosta*, ženské jméno *Ludmila*), a pokud není takové jméno provázeno dalším zpřesňujícím doplněním, např. *Boguška*, *filius Bogušae*, tj. syn člověka zvaného Boguša (CB, I, 1907, s. 464), nelze s určitostí rozhodnout, zda označuje muže nebo ženu, např. *Bezděda*, *Sobka* (citováno podle Pleskalové, 1998, s. 11, 29, 40, 146). Není tedy možné je blíže charakterizovat. U jmen přejatých je sice situace jednoznačnější, např. abatýše *Adlaida* a *Agnes* (CB, II, 1912, s. 446), ale ani těchto ženských jmen není mnoho. Přestože tvoří nejstarší historicky doložená antroponyma, domácí i přejatá, jen část tehdejší antroponymie (dochované zdroje jsou omezené, většinou jde jen o urozené lidi a o některé řeholníky a řeholnice), přece jasně prokazují, že v počátečním období češtiny panovala jednojmennost, která platila pro osoby obou pohlaví. Ve 13. století bylo toto oficiální jméno často provázeno apelativním či propriálním doplněním: „Bořivoj zplodil dva syny, *Spytihněva* a *Vratislava*, z *Ludmily*, *dcery Slavibora*, *knížete z hradu Pšova*“ (*Kosmova kronika česká*, 1975, s. 56); *Bohuslaus de Horka* (Pleskalová, 2011, s. 41).

Z období **1300–1500** již pochází řada písemností bohatých na antroponyma obyvatel českých zemí všech společenských vrstev a obou pohlaví včetně nedospělých dětí a na jejich základě už lze hlouběji proniknout do pojmenovacích zvyklostí té doby a podrobněji poznat tehdejší repertoár antroponym. Jednotlivé dokumenty jsou psány latinsky, česky a vzhledem k velkému počtu německy mluvících obyvatel

(podrobněji Beneš, 1998) též německy a jazykům zápisů odpovídá i podoba antroponyma (např. *Petrus, Petr, Peter*). Analýza historických pramenů prokázala, že nadále panuje oficiální jednojmennost, ale na rozdíl od předchozí vývojové etapy jsou patrné dvě zásadní změny: 1) Z pozice oficiálního jména ustupují jména domácí (tj. praslovanského, popř. českého původu – *Budislav, Vojslava*), která jsou nahrazována jmény světeckými (*Jan, Kateřina*), mezi něž patří – díky českým svatým – také domácí antroponyma *Václav a Ludmila*. Dnes jsou označována starším termínem křestní nebo novějším termínem rodná jména. Nejčastěji užívaná antroponyma: mužská – *Johannes (Jan, Johan), Nicolaus (Mikuláš), Petrus (Petr, Peter), Venceslaus (Václav)*; ženská – *Margaretha (Markéta), Katherina (Kateřina), Elisabeth (Eliška), Dorothea (Dorota)*; podle Pleskalové, 2011, s. 63). V rámci oficiálních jmen tedy není rozdílu mezi mužskými a ženskými jmény, liší se pouze svou četností, protože ženy vystupují na veřejnosti – ve srovnání s muži – jen vzácně. 2) Oficiální jméno (popř. jeho hypokoristická obměna) bylo stále častěji provázáno nepropriálním výrazem (*Matěj stolař*) nebo doplňkovým antroponymem – příjímím (příjímím se stávaly také neoficiální přezdívky nebo původní hypokoristika, např. *Marek dictus Múdrý*, dále *Marek Múdrý, Jíra řečený Jirsa*). Také nepropriální pojmenování se stala zdrojem nových příjmů: *Matuš kramář > Matuš Kramář*. Dvoučlenné pojmenování typu oficiální jméno + nepropriální pojmenování/příjmí se rychle prosazovalo u všech osob, které v dané společnosti hrály významnou roli, a také těch, které zastupovaly rodinu na veřejnosti a spravovaly rodinný majetek. Přestože bylo příjmí nezávazné, nedědičné a nestálé, bylo důležitým prostředkem k odlišení osob stejného jména, a to především v početnějších komunitách. Bylo motivováno zejména společenským postavením svého nositele (*Tóma Konšelík*), jeho vlastnostmi (*Jan Tučný*) a činnostmi (*Pašek dictus Svázal*), jeho vztahem k jiné osobě (nejčastěji k otci – *Pavel Špičkuov*, tj. *Špičkův*), popř. k určitému místu (*Hynek z Miličina, Nicolaus Tachovský*; jména jsou převzata z monografie Pleskalové, 2011, s. 75, 78). Pro pojmenování žen byla mužská jména velmi důležitá, neboť na nich se ženská jména většinou zakládala. Dcery byly nejčastěji identifikovány vztahem k otci, manželky a vdovy vztahem k manželovi, popř. k dospělému synovi; méně často se jednalo o jiného příbuzného nebo poručníka: *Havel a Jana sirotci nebožce Jankovi* (tj. sirotci po nebožtíku J.); *Zika z Chotětova ... zapisuje Šimonovi zeti svému ... i také Elšce dceři své; Pašek z Vrátna ... přistúpil před nás z Kateřinů z nevěstů svů; Pavel Strýček a Lida manželka jeho*, dále též *Lida Strýčková; Matěj z Vrátna, syn Strnadů ... poručil ženě své Kačce; Bartoš z Březinky i s mateří svú Janú*. Pro naše zkoumání je zásadní fakt, že stejně jako dcery byly pojmenovávány též nedospělí synové a také ostatní mužští příbuzní, kteří zaujímali k otci, tchánovi či jinému příbuznému podřízené postavení: *dávají Matušovi sestřenci často psaného Prokopa z Dražic*. V případě, že měla žena významnější společenské postavení než její nastávající manžel, přebíral manžel její jméno: *Matěj Kerušin* (podle manželky či matky nazývané *Keruše*; Svoboda, 1964, s. 185), *Jan řečený Klárka* (Beneš, 1962, s. 132). Pokud měla žena postavení samo-

statné, tvořilo se její příjímí podobně jako příjímí mužská: *Barbora z Chotětova, dce-
ra někdy Thomáše rychtáře tu z Chotětova ... zapsala jest ... sama sobě i panu
Prokopovi manželů svému; Dóra z Sudoměř s Petrem synem svým*. V těch dokumen-
tech, v nichž ještě převládala jednojmennost (např. některé urbáře), byla žena, maji-
telka usedlosti, evidována stejným způsobem jako muži: *Ondra ... Mareš ... Johan-
ka* (Urbář z roku 1378, 1949, s. 8). Z uvedených dokladů vyplývá důležité zjištění,
že vliv na způsob pojmenování nemělo primárně pohlaví pojmenované osoby, nýbrž
její společenské postavení. Majitelka rodinného majetku měla příjímí utvořené stejně
jako muži zastupující rodiny, naopak její syn nebo manžel jsou identifikováni na zá-
kladě svého vztahu k ní. Historické doklady (kromě tří výjimek uvedených výše
v závorkách) pochází z druhé poloviny 15. století (podrobněji *Listiny a zápisy běl-
ské*, 1889, s. 63, 65, 66, 67, 72, 76, 77). Dodejme, že urození lidé měli už poměrně
stabilní dvoučlenné pojmenování (křestní jméno + příjímí, nejčastěji v podobě jména
jejich rodového sídla). Vedle mužů mívaly takové pojmenování i ženy: *Elška z Hrad-
ce; Kateřina z Vilhartic, někdy manželka urozeného pána Jana staršího z Hradce;
Elška z Lantšajna, paní v Žluticích* (Bromová, 2008, s. 28, 29, 32).

Následující období **1500–1786** charakterizuje neoficiální dvoujmennost, což
znamená, že pro zástupce rodiny na veřejnosti je dvoučlenné pojmenování v podobě
oficiální jméno + příjímí téměř závazné. Mnohé administrativní písemnosti (např.
urbáře, pozemkové, městské a jiné úřední knihy) byly uspořádány tak, že celá rodina
včetně nedospělých synů, její majetek a povinnosti s ním spojené byly evidovány
pouze pod jménem jejího zástupce, tedy většinou muže. Pokud bylo třeba někoho
z jejich členů pojmenovat na veřejnosti (např. v poslední vůli, při majetkových zále-
žitostech), stačily pak k jeho jednoznačné identifikaci v podstatě dva údaje: křestní
jméno příslušné osoby a vyjádření jejího vztahu k zástupci rodiny. Postupný rozvoj
a zdokonalování státní správy vyžadovaly přesnou evidenci obyvatel, jejich majetku
a z něho plynoucích povinností (Hledíková – Janák – Dobeš, 2007, s. 86–35), proto
přibývá různých administrativních písemností a z této doby pochází také první mat-
riky. Vzhledem k tomu, že vedle sebe žili obyvatelé mluvící česky i německy (mnozí
z nich byli bilingvní) a v průběhu let přibývali cizinci z různých zemí, byly adminis-
trativní záznamy nadále české, německé a podle potřeby i latinské. Oficiální jména
mají stále podobu křestních jmen nebo jejich hypokoristických obměn; k nejužíva-
nějším patří mužská jména: *Jan (Johannes, Johann, Hans...), Jiří (Jiřík, Georg,
Jira), Martin (Mertl), Václav (Wenzl, Vaněk)*; ženská jména: *Anna, Kateřina, Doro-
ta, Marie*. Poměrně často se vyskytuje též domácí antroponymum *Ludmila*. V 18. sto-
letí se do popředí dostávají jména nově kanonizovaných svatých – zejména *Josef,
František* – a první místo mezi ženskými jmény zaujalo antroponymum *Marie* (díky
zvýšenému kultu Panny Marie a sv. Josefa). Jak dokládá řada pramenů bohatých na
antroponyma, je tehdejší repertoár mužských i ženských jmen velmi rozsáhlý a vý-
běr konkrétního křestního jména pro narozené dítě se řídí stejnými motivačními pod-
něty, bez ohledu na pohlaví novorozence. Např. k rozšíření jmen *Marie, Terezie*,

František, Josef přispěla obliba Marie Terezie a jejího syna Františka Josefa II. (podrobněji Pleskalová, 2011, s. 97–107).

V případě příjmí se však mužská a ženská jména výrazně odlišují a tento rozdíl je doložen množstvím historických dokladů. Zatímco muži – jako zástupci rodiny a jejího majetku na veřejnosti – téměř pravidelně užívají dvoučlenné pojmenování (oficiální jméno + příjmí), jsou ženy v naprosté většině případů nadále identifikovány vztahem k zástupci rodiny. Jejich pojmenování tvoří několik pojmenovacích typů, které se zformovaly v závislosti na postavení, které ženy ve veřejném životě zaujímaly. Ve venkovském prostředí byly rodinné vztahy jednoznačně dány. Venkovská usedlost byla vždy reprezentovaná hospodářem. Ten se stával – jakožto reprezentant gruntu – objektem i subjektem různých administrativních nařízení i majetkoprávních záležitostí. Z toho plyne důležitý fakt, že pojmenování hospodáře příjím bylo nezbytné jak pro ostatní vesničany, tak především pro komunikaci s vrchností. Označení ženy se tehdy odvíjelo od její životní role na usedlosti po boku hospodáře a tomu odpovídalo následující společenské postavení: sirotek po zemřelém hospodáři, manželka a vdova (Vaněk, 1998). Podobné tendence dokládají i městské administrativní písemnosti (Vopařilová, 2014, s. 37–43⁴), a jak ukazují matriky, jež evidují přijímání svátostí (křest, sňatek, pohřeb), v nichž si byli muži i ženy před Bohem rovni, odráží se i v těchto případech závislost žen na mužích (otci, manželovi, méně často na jiném příbuzném): *Zuzana dcera Jiříka Hilšera, Marta manželka Jana krále, Dorota vdova nebožtíka Matuchy*. S provdáním se ženská pojmenování měnila: *Alžběta Matouše Vejrycha dcera, po sňatku Alžběta žena Matouše Hilšara* (Kloudová, 2011, s. 135–140; Pleskalová, 2011, s. 124; Mrkvičková, 2013, s. 11–13, 36). Také v matrikách je převážná většina ženských pojmenování motivována příbuzenským vztahem; zaměstnání pojmenovávají, její sociální postavení nebo vlastnosti vyjadřovala ženská příjmí jen zřídka, a to vždy v případech, kdy jejich nositelky měly samostatné, popř. významné postavení (*Anna mlynářka skalická* – jde o vdovu samostatně hospodařící, *doplácti Kateřině klíčnici její milostivé paní ... Kateřina Klíčnice*). Také z tohoto období jsou doložena metronymika, tj. mužská příjmí utvořená z ženských jmen, např. *Mikuláš Anička kovář* (Beneš, 1962, s. 130–133).

Základní typy pojmenování žen – kromě křestního jména pojmenovávané – obsahují: 1) jméno příbuzného nebo od něj utvořené posesivní adjektivum a vyjádření příslušného příbuzenského vztahu: *Anna manželka Vališky, Anna dcera Hanušova, Lidmila vdova Lebova*; 2) příjmí příbuzného, jež je doplňováno dalším údajem / dalšími údaji: *Kateřina po nebožtíkovi Janovi Kozelkovi, Anna manželka Bednáře branskýho*; 3) obě jména příbuzného v gen. nebo posesivní adjektivum utvořené z jednoho z nich: *Anna Jiříka Rychtářova* (tj. Jiříka Rychtáře), *Kateřina Jiříka Forbelskýho*; 4) příjmí v podobě posesivního adjektiva utvořené od jména příbuzného nebo jeho genitivní forma: *Justina Eliášova, Magdalena Bukovskýho*; 5) ženská příjmí utvořená z adjektiv,

⁴ Všechny diplomové práce zde citované vznikly pod vedením Jany Pleskalové.

nebo – a to mnohem častěji – vzniklá přechýlením příjímí mužských: *Alžběta Jezdinská*, *Rozina Veselá*; 6) ženská příjímí utvořená ze substantiv nebo – a to mnohem častěji – vzniklá přechýlením příjímí mužských: *Anna Perníkárka*, podobně v německých příjímích *Margareta Gärtnerin*; 7) příjímí lokalizující: *Alina z Kundratic*. Podobu konkrétního sufiku -ova, -ová určit nelze, protože v té době nebyla kvantita důsledně zachycována a jmenné tvary posesivních adjektiv často přebíraly tvary složené adjektivní deklinace: náleží *Alžběte Hanákovej*, namísto Hanákově. Různé archivní prameny dokládají ženská jednoslovná příjímí utvořená ze jména manžela přechylovacím sufiksem -ka (*Dorota Dlapka* – manžel *Dlapa*) a pro německá příjímí obdobným sufiksem -in (*Sara Ulrychin*). Uvedené typy byly podle potřeby různě obměňovány a kombinovány (Pleskalová, 1976, 61–62; táž, 2011, s. 122–126).

Užití několika variant výše uvedených pojmenovacích typů při identifikaci jedné a téže osoby naznačuje další vývoj ženských pojmenování, který postupně směřuje od neustálených opisů příbuzenského vztahu k zástupci rodiny až k jednoslovnému ženskému příjímí utvořenému posesivním sufiksem -ova a posléze též přechylovacím formantem -ová (u mužských příjímí v podobě adjektiva formantem -á): *Anna manželka Matěje Jírova ... Anna Matěje Jíry ... Anna Jírova*; *Kateřina Jiříka Forbelského ... Kateřina manželka Jiříka Forbelského ... Kateřina Forbelského ... Kateřina Forbelská*. Takových případů je sice hodně, ale je třeba si uvědomit, že výběr konkrétního typu ženského pojmenování často závisel na samotném písaři (podrobněji viz Pleskalová, 2011, s. 122–126). Německá pojmenování žen rovněž respektovala tehdejší pojmenovací zvyklosti a byla tvořena podle stejných pojmenovacích typů: *Elisabet wittib nach dem Hans Tibitzer* (tj. vdova po H. T.), *Dorothea Linhartin*, dokonce *Anna Karafiátková wittib des Paul Karafiats* (Rozprýmová, 2008, s. 62).

ZÁVĚR

Analýza antroponymického materiálu z období 13.–18. století ukázala, že způsob pojmenování žen na veřejnosti odpovídal jejich společenskému postavení. Dcery byly nejčastěji identifikovány svým křestním jménem a vztahem k otci, manželky a vdovy rovněž svým křestním jménem a vztahem k manželovi. Vznikala tak popisná pojmenování, která v průběhu dalšího vývoje směřovala ke zjednodušení: např. *Dorotě sirotku po nebožtiku Odehnalovi ... Dorotě sirotku Odehnalovému ... Dorotě Vodehnalově dceři na právé zůstává ... Dorotě Vodehnalové na právé zůstává* (Pleskalová, 2011, s. 123). Tento způsob ženských pojmenování, reflektující jejich nejčastější pozici v rodině, vzbuzuje dojem, že nejdůležitější roli při pojmenování a identifikaci osob na veřejnosti hrálo pohlaví. Ovšem skutečnost, že majetné vdovy, popř. manželky, jež stály společensky výše než manžel, měly příjímí stejně utvořená jako muži (*Anna mlynářka skalická*) a jejich děti či manžel se často nazývali podle nich (*Martin Evka < Eva, Ondřejovi, Kateřininému synu*), jasně dosvědčuje, že o způsobu pojmenování žen na veřejnosti nerozhodovalo primárně pohlaví, nýbrž společenské postavení.

Nejednotnost v identifikaci žen na veřejnosti ukončil patent Josefa II., kterým bylo nařízeno obyvatelům českých zemí nosit příjmení. Většina ženských příjmení vznikla přechýlením příjmení mužského, ale metronymická příjmení, tj. mužská příjmení utvořená ze ženských jmen (*Maryška, Haničinec, Zuska*), dodnes připomínají tento starobylý druh příjmi a někdejší pojmenovací zvyklosti založené na společenském postavení.

Prameny

- CB: CODEX DIPLOMATICUS ET EPISTOLARIS REGNI BOHEMIAE I (805–1197). Ed. G. Friedrich. Praeae 1907. 567 s.; II (1198–1230). Ed. G. Friedrich. Praeae 1912. 574 s.
- KOSMOVA KRONIKA ČESKÁ: Hrdina, Karel (překlad): Kosmova Kronika česká. Praha: Odeon 1975. 261 s.
- LISTINY A ZÁPISY BĚLSKÉ: Listiny a zápisy bělské o věcech městských i sedlských z let 1345–1708. Ed. J. Kalousek. Praha: nákladem Královské české společnosti nauk 1889. 154 s.
- URBÁŘ Z ROKU 1378: Urbář z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407. Ed. A. L. Krejčík. Praha: nákladem České akademie věd a umění 1949. 179 s.

Bibliografie

- BENEŠ, Josef: O českých příjmeních. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1962. 356 s.
- BENEŠ, Josef: Německá příjmení u Čechů. 1, 2. Ústí na Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 1998. 359 s., 242 s.
- BLÁHA, Ondřej – DITTMANN, Robert – KOMÁREK, Karel – POLAKOVIČ, Daniel – ULICHNÁ, Lenka: Kenaanské glosy ve středověkých hebrejských rukopisech s vazbou na české země. Praha: Academia 2015. 936 s.
- BLANÁR, Vincent: Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení 1950. 138 s.
- BLANÁR, Vincent: Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky. Spisy SJS, č. 6. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť SAV – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied SAV 2008. 77 s.
- BROMOVÁ, Veronika: Šlechtická jména ve staročeských listinách. In: Jazyk a jeho proměny. Eds. M. Čornejová – P. Kosek. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2008, s. 27–36.
- DVOŘÁKOVÁ, Žaneta: Literární onomastika. Antroponyma. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2017. Trivium; 12. svazek. 291 s.
- DVOŘÁKOVÁ, Žaneta: Zákonné předpisy omezující volbu rodných jmen českých a moravských Židů. In: Acta onomastica, 2019, roč. 60, č. 2, s. 212–220.
- HAVRÁNEK, Bohuslav: Vývoj českého spisovného jazyka. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1980. 159 s.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu současnost. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2007. 568 s.

KLOUDOVÁ, Martina: Antroponyma v matrice farního úřadu Horní Branná (1661–1666). Brno: Filozofická fakulta MU 2011. Magisterská diplomová práce, rkp. 186 s.

KNAPPOVÁ, Miloslava: Jak se bude vaše dítě jmenovat? 3., doplněné a přepracované vydání. Praha: Academia 1996. 358 s.

KNAPPOVÁ, Miloslava: Naše a cizí příjmení v současné češtině. 2. vyd. Liberec: AZ KORT, s. r. o., 2008. 249 s.

KOMÁREK, Karel: Osobní jména v českých biblich. Olomouc: Votobia 2000. 136 s.

KOPEČNÝ, František: Průvodce našimi jmény. Praha: Academia 1974. 149 s.

MOLDANOVÁ, Dobrava: Naše příjmení. Praha: Mladá fronta 1983. 289 s.

MRKVIČKOVÁ, Tereza: Antroponyma v třebechovické matrice z let 1780–1783. Brno: Filozofická fakulta MU 2013. Bakalářská diplomová práce, rkp. 58 s.

PASTYŘÍK, Svatopluk: Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině. Hradec Králové: Gaudeamus 2003. 140 s.

PLESKALOVÁ, Jana: Osobní jména v Krevní knize městečka Bojkovic. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A 24, 1976, s. 57–66.

PLESKALOVÁ, Jana: Tvoření nejstarších českých osobních jmen. Brno: Masarykova univerzita v Brně 1998. 158 s.

PLESKALOVÁ, Jana: Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., Masarykova univerzita Brno 2011. 203 s.

ROZPRÝMOVÁ, Jitka: Antroponyma v chrlickém lánovém rejstříku (1674). Brno: Filozofická fakulta MU 2007. Diplomová práce, rkp. 70 s.

SVOBODA, Jan: Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1964. 317 s.

ŠLOSAR, Dušan – VEČERKA, Radoslav – DVOŘÁK, Jan – MALČÍK, Petr: Spisovný jazyk v dějinách české společnosti. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2009. 179 s.

ŠRÁMEK, Rudolf: Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita 1999. 191 s.

ŠRÁMEK, Rudolf: Onomastika. In: Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky. Eds. J. Pleskalová – M. Krčmová – R. Večerka – P. Karlík. Praha: Academia 2007, s. 377–425.

VANĚK, Pavel: Význam pozemkových knih pro poznání vývoje příjmi. In: Acta onomastica, 1998, roč. 39, č. 1, s. 137–144.

VOPARILOVÁ, Karolína: Antroponyma na Starém Městě pražském v letech 1500–1599. Brno: Filozofická fakulta MU 2014. Bakalářská diplomová práce, rkp. 61 s.

Internetové zdroje

ŠLOSAR, Dušan – PLESKALOVÁ, Jana: Raná stará čeština. In: CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. Eds. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová. 2017. Dostupný na: [https://www.czechency.org/slovník/RANÁ STARÁ ČEŠTINA](https://www.czechency.org/slovník/RANÁ%20STARÁ%20ČEŠTINA). [cit. 29. 12. 2020]